

DĚTI ZE SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÉHO PROSTŘEDÍ

Lucie Grůzová, Zora Syslová

Obsah

- Představení
- Dítě ze sociálně znevýhodněného prostředí
- Jak můžeme vzdělávat dítě ze sociálně znevýhodněného prostředí

Zkušenosti

- Domácí vzdělávání dítěte s poruchami učení
- Výuka angličtiny na ZŠ s 80% romských dětí
- Vedení volnočasového klubu pro romské děti
- práce v Mateřské škole

Sociálně znevýhodněné prostředí

- Čeští vědci zabývající se výzkumem dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí: J. Drapák, M. Zelina, E. Štěpařová, J. Němec

Dítě, ze sociálně znevýhodněného prostředí

- a) žijící v prostředí, kde není dlouhodobě dostatečně podporován ke vzdělávání či přípravě na vzdělávání (například z důvodů nedostatečného materiálního zázemí, nevyhovujících bytových podmínek, časové náročnosti dopravy do školy, nezájmu ze strany zákonných zástupců, konfliktů v rodině),
- b) jehož zákonní zástupci se školou dlouhodobě nespolupracují a je to na újmu oprávněných zájmů žáka,
- c) žijící v prostředí sociálně vyloučených lokalit nebo lokalit sociálním vyloučením ohrožených,

- d) který je znevýhodněn při svém vzdělávání z důvodu příslušnosti k etnické nebo národnostní skupině či specifickému sociálnímu prostředí, zejména je-li znevýhodnění spojeno s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka ve srovnání s ostatními žáky třídy, z důvodu používání odlišného jazyka nebo specifické formy vyučovacího jazyka v domácím prostředí žáka.
- e) u něhož byla nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
- f) má postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.

Inkluzivní přístup

= každé dítě má právo na vzdělávání, na adekvátní podporu v naplňování svého vzdělávacího potenciálu a pozitivní perspektivu budoucího života.

Důležitá včasná péče

- Raná péče
- Intervence (PPP, neziskový sektor)
- Výzkumy ukazují pozitivní dopady:
- Kaleja (2010) uvádí, že romské děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, které docházely do mateřské školy, jsou ve svých vzdělávacích drahách jednoznačně úspěšnější.

Proč bychom měli pracovat s rodiči?

- Teorie kulturního kapitálu (Bourdier) a teorie jazykového kódu (Bernstein).

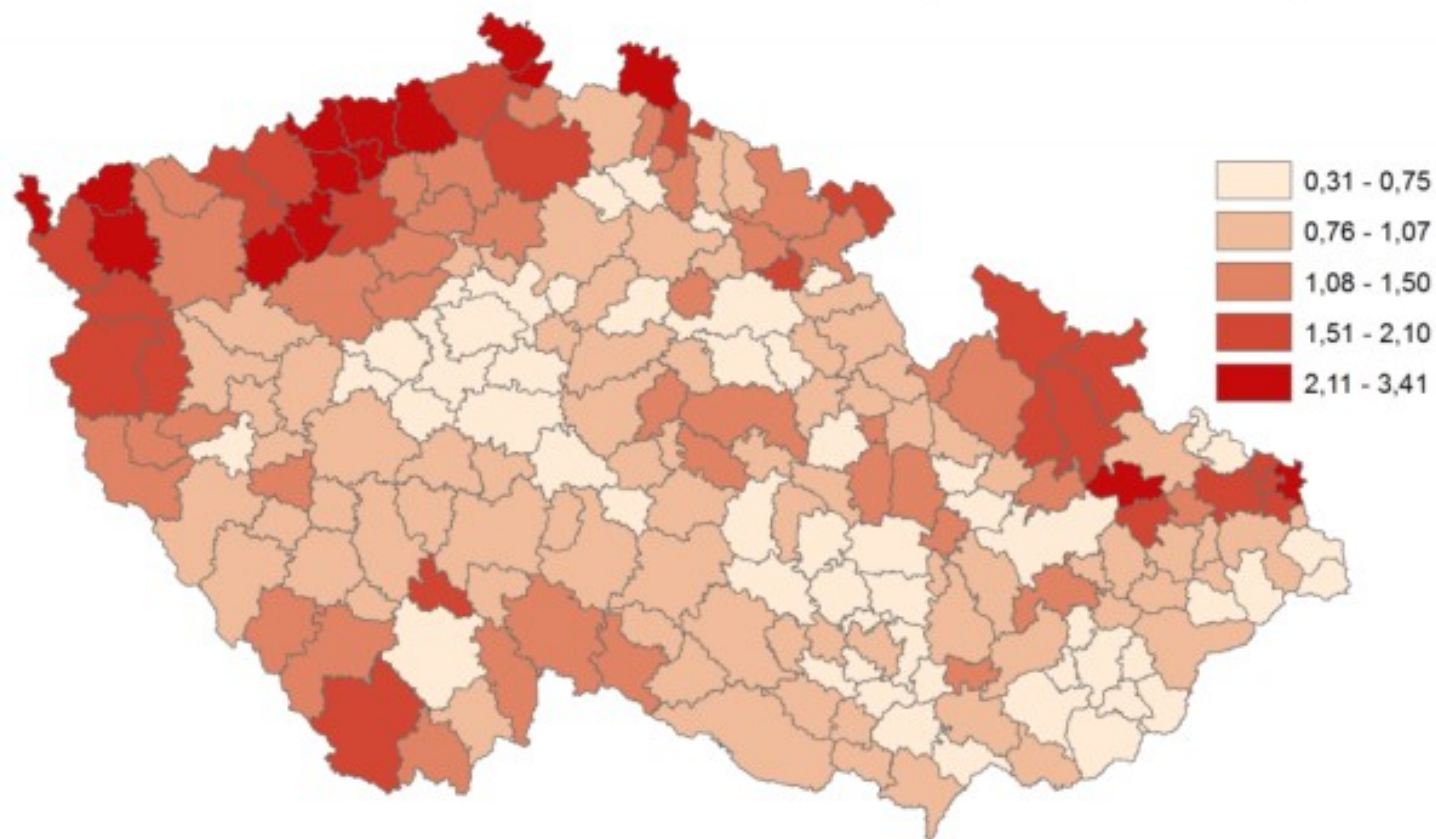

Vyrovnání kulturního kapitálu

- Rozdílné sociální hodnoty a postoje
- Můžete udělat dohodu, ukázat dětem a rodičům, co je potřeba se naučit než nastoupí do základní školy. Je potřeba mluvit o zodpovědnosti a sankcích, když bude dohoda porušena.

Sociální znevýhodnění v ČR, 2014

Souhrnný Index sociálního znevýhodnění

Zdroj: ČSÚ, data o narozených v roce 2013.

Příčiny a projevy

- Odborníci se shodují na tom, že **škála jednotlivých příčin a projevů sociálního znevýhodnění ve vzdělávání** je velmi pestrá a přesahuje definice uvedené legislativou.
- **na úrovni jedince** (např. jazyková odlišnost, odlišná sexuální orientace, zanedbaný zevnějšek),
- **na úrovni rodiny** (např. týrání, zneužívání, zanedbávání, dysfunkční rodina, odlišný životní styl, velká pracovní vytíženost rodičů, neúplná rodina),
- **v sociálním prostředí** (prostředí sociálně vyloučené lokality, ohrožení sociálně patologickými jevy)
- v souvislosti se **socio-ekonomickým statusem** (chudoba, ztráta materiálního zázemí v důsledku předlužení, migrace, nevyhovující bytové podmínky, kulturní a náboženská odlišnost)

Dítě ze sociálně znevýhodněného prostředí

- Představme si odlišnosti oproti majoritě.

Charakteristiky:

- Limity v obecné informovanosti.
- Nedostatečné používání a porozumění jazyku.
- Kulturní odlišnosti v postojích a hodnotách.
- Neznalost pravidel majority.

Nepodnětné prostředí

Deprivace v raném věku je způsobena:

- Nedostatečná komunikace
- Nedostatek času
- Nedostatek podnětů (knížky, hračky, plastelína ...)
- Nedostatek lásky

Děti mají problémy v:

- Emocionality
- Rychlá vzrušivost
- Impulzivita
- Kontrola volných pohybů
- Špatná koordinace
- Krátkodobá pozornost

Které potřeby bychom měli podpořit?

- Projevovat patřičný respekt, pochopení a bezpodmínečné přijetí dítěte.
- Respektovat prostředí a kulturu, z níž dítě pochází.
- Být trpělivá.
- Při práci s dětmi postupovat od jednoduchého ke složitějšímu.
- Používat názorné pomůcky, vše dětem vysvětlovat jednoduchými slovy a ověřovat si, zda rozumí všemu, co řekla.
- Vycházet z pozitivních vlastností dítěte a z toho, co dítě už umí, navázat na to a využít toho při učení nového.

Předškolní vzdělávání

- Jedním z nových požadavků na vzdělávání dětí předškolního věku je „*doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení*“, což znamená nejen dobře znát rodinné prostředí, ze kterého dítě přichází, ale skutečně doplňovat, co v tomto rodinném prostředí chybí.

- *„maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí a umožňováno tak každému dítěti dospět v době, kdy opouští mateřskou školu, k optimální úrovni osobního rozvoje a učení, resp. k takové úrovni, která je pro dítě individuálně dosažitelná“*

(RVP PV, 2018)

- Výzva předškolního učitele je kompenzace vývojových nerovností (před vstupem do primárního vzdělávání).
- Výzva k práci s dítětem a rodiči.
- (Pozor na vysoké ambice!)

- JAZYK: Jiný mateřský jazyk než vyučovací jazyk (cizí jazyk nebo etnoлект češtiny), který pak pro dítě na ZŠ ztěžuje nebo znemožňuje komunikaci.
- FINANCE: Nedostatek financí v rodině: na školné, obědy, dojíždění, společné akce (výlety apod.), rodina často nebo neustále řeší finanční potíže - dluhy, exekuce, vystěhování
- SOCIÁLNÍ VÝVOJ: Potíže s adaptací na kolektiv, vyplývající s odlišných kulturních podmínek doma (okolí rodiny se skládá z příbuzných, dítě není zvyklé na cizí dospělé; romské dítě mezi samými neromskými)
- Potíže s adaptací na režim zařízení a autoritu učitele (potíže s pozorností, způsobené odlišným režimem a zvyky doma, nezvyk soustředit se na činnost, nezvyk poslouchat dospělého).
- Obtížná spolupráce s rodinou

- KOGNITIVNÍ A MOTORICKÝ VÝVOJ: Málo rozvinutá motorika hrubá nebo jemná (děti, které si doma nekreslí, nestaví, nesportují s rodiči...) Málo rozvinuté analyticko - syntetické schopnosti (pojmy a vyjadřování - děti z nepodnětného prostředí, rodiče jim nečtou, nevypráví, málo s nimi komunikují)
- SOUHRNNĚ: Děti, u kterých se dá předpokládat, že z některých z výše uvedených důvodů nebudou ve věku nástupu do ZŠ dostatečně připravené či zralé a na standardní ZŠ s jejími obvyklými požadavky.

Důležité faktory:

- Včasná a pravidelná docházka do mateřské školy,
- počet dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v běžné MŠ nesmí být příliš vysoký, rozhodně ne většinový,
- snaha o odbourání předsudků rodičů ostatních dětí vůči minoritním skupinám, vůči odlišnostem,
- navázání spolupráce s rodinou dítěte, respektovat názory rodičů na cíle a způsob jejich výchovy (pokud se jedná o názory natolik odlišné, že z toho vznikají problémy, je důležité je řešit s respektem, tolerancí a snažit se dospět opět ke spolupráci),
- realizování aktivit pro rodiče s dětmi,
- návaznost předškolního a školního vzdělávání na nabídku trávení volného času,
- individuální přístup pedagoga k dítěti a jeho rodinným příslušníkům,
- zařazování aktivit pro rozvoj prosociálního chování (tolerance k odlišnostem, vědomí lidské rovnosti a sounáležitosti, umění pomoci druhým,...),
- umožnění těmto dětem zažít pocit úspěchu, radosti z dobře vykonané práce,

- pestré, zábavné a přiměřeně náročné motivující výukové metody,
- vzdělávání učitelů MŠ a ZŠ v oblasti specifické práci s dětmi a jejich rodinami ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí.

(Koblicová, 2011)

Tolerance k jejich prostředí

- Děti i rodiče se potřebují cítit v bezpečí a respektováni.
- *(Nesnažte se je změnit!)*
- Potřebují cítit učitelovo vcítění a podporu.
- *(Zpívej naše písně)*

Partnerství

- *Nad nikoho se nepovyšuj a před nikým se neponižuj!*
- Empatie a intuice je velmi důležitá na vytvoření důvěry mezi učitelem a dítětem.
- Jestliže se učitel chová ke všem stejně, cítí se dítě akceptováno a rodiče také.
- Když vznikne problém, má dítě jistotu, že může přijít za učitelem a problém vyřešit.

Vizuální stimulace

- Optická diferenciací pozadí a figury – schopnost rozlišit část od celku, holistické vnímání
- **Deficity můžeme vidět v:**
- Děti nedokáží z vizuálního stimulu vybrat jeden a soustředit se na něj
- rozlišování tvarů – schopnost vidět různé tvary (kruh, čtverec), rozumět rozdílům a poznat různé tvary
- **Problémy v ZŠ:** vnímání tvaru písmen, problémy v rozlišení objektů
- Vizuální paměť
- Problémy v zapamatování písmen psaní, dítě může některé písmena vynechat

Poslechová stimulace

- Rozlišení sluchového pozadí a figury– schopnost zaměřit se na jednu část z poslechu, zaměřit se na celek
- **Deficity můžeme vidět v:** zaměření pozornosti na jeden akustický stimul (maminčino slovo, učitelův požadavek) a schopnost nenechat se vyrušit okolními jevy
- Akustické rozlišování– schopnost slyšet zvuky, řeč, a rozumět rozdílům a poznat stejné zvuky
- **Problémy v ZŠ:** analýzy a syntéza slov, problémy v zapamatování si abecedy, psaní písmen, může vynechat některé písmena
- Akustická paměť– schopnost zapamatovat si obsah a formu slyšeného

Prostorová orientace

- Hmat – je velmi důležité objevování světa v raném dětství
 - je propojeno s jemnou a hrubou motorikou, grafomotorikou motor of vocal organs
- Tělesné schéma– vnímání svého těla, pravo- levá orientace
- **Problémy v ZŠ:**
- Problémy se sebeobsluhou, čtení, psaní, počítání (pravo-levá orientace)
- Prostorová orientace – orientace v prostředí, v chůzi, děti se učí rozlišit hloubku, šířku, délku
- V psaní– dítě si nemůže zapamatovat tvar a velikost písmen. napsat větv v jedné přímce

Intermodalita

- Intermodální kódování – přepínání mezi různými formami vnímání způsobuje pojmenování věcí, spojení obsahu slov a slyšeného **Problémy v ZŠ:**
- Problémy ve psaní, když dítě neví který zvuk se pojí s kterým písmenem
- Dítě není schopné spojit sluchový a vizuální vjem.

Serialita

- Funkce seriality je důležitá pro předvídání.
- Všechno se děje v časové serialitě (střídání dne a noci, roční období, otázka a odpověď)
- Vědomí: akce vyvolává reakci.
- Naše chování přináší důsledky.
- **Problémy na ZŠ:**
- Problémy v chování (Dítě nechápe důsledky svého chování)
- Systém čísel, abeceda

Literatura

- BĚHOUNKOVÁ, L.; HAVRDOVÁ, E.; SYSLOVÁ, Z. (2011) Význam včasné intervence v raném vývoji dítěte. Metodická příručka. Praha: Centrum pro veřejnou politiku.
- KOBLICOVÁ, P. (2011) Edukace dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí v běžné MŠ. Diplomová práce. Hradec Králové.

Děkuji za pozornost.